

Румен Киров, Национална следствена служба

Добре известно от теорията на правото е, че нормите се приемат след фактическото възникване на обществените отношения. Чрез законовия текст на чл. 253 от НК се защитават обществени отношения, възникнали след 1989 г. у нас в областта на стопанския живот в неговото най-широко разбиране, цели се да не се допусне вливането на нелегални пари в гражданския оборот. Т.е. защитават се основите на финансовата система, като подсистема на една пазарна икономика. Доколкото в правно исторически план наказателната разпоредба е нова, възникват сложности при тълкуването и прилагането и от практиците у нас, особено на ниво досъдебна фаза, където вече има натрупан първоначален опит. Акцентирам на подготвителната фаза защото съдебната практика е незначителна и изучаването и на този етап не би могло да доведе до стойностни изводи. В същото време икономиката ни е отворена, такава е обществото ни, така че макар и без аналогии не е нужно да си пророк, за да предвидиш, че пътят, изминат от другите юриспруденции при прилагането на наказателно правната защита срещу изпирането на пари, би трябвало да бъде изминат и от нас. Не може да не се отбележи, че в чисто икономически план, на пръв поглед изпирането на пари има и някои полезни страни, и то дотолкова, доколкото в правовото общество полезност би могла да има сивата икономика – създават се работни места, начисляват се данъци и др. подобни. Разбирането ми, като пеналист, е, че сивата икономика е житейска даденост, но неприемлива и в края на краищата вредно проявление, рушащо доверието на гражданите, създаващо несправедливи предимства за престъпници, както по отношение на обикновените граждани, така и към законопослушните предприемачи. Като пример бих посочил, че преди знаменития разстрел в деня на св. Валентин в един чикагски гараж на конкуренти в незаконния тогава бизнес с алкохол знаменитият гангстер Ал Капоне е бил доста популярен и сред най-бедните защото е организирил безплатни кухни за тях в разгара на кризата. Последователите му днес примерно си купуват футболни отбори, които ако вървят добре, създават своеобразен запаянковски щит от закона, а отсъствието на наказание им изгражда ореол на успешност и те стават едва ли не пример, достоен за подражание.

Макар и да съм практик, първото ниво на трудности, с които се сблъсквам при разследването на престъплението по чл. 253 от НК, популярно като «пране на пари», е чисто теоретично свързано директно с обекта на посегателство. По същество това са

обществените отношения, относими към финансовата система на държавата. Не бих могъл да кажа дали съществува легална дефиниция на «финансова система на страната» но без съмнение част от нея е банковата система, при това най-важната ѝ част. Тук възниква въпрос и по конкретно дали и доколко пределите на действие на НК биха се разпрострели върху иначе криминални трансакции, осъществени между банки на чужда територия, не на последно място имайки предвид че по отношение на чл. 253 от НК следователите имат компетенции зад границите на страната, а финансовата ни система би трябвало да е съвкупност от институции, съвпадащи с националната територия. Дал съм си отговор, че разпоредбите на чл.4 и 5 от НК позволяват наши компетенции дори когато няма участие на българска банка или на такава с българско участие при операциите с пари. Споменавам банковата система не защото съм против банките, а защото наблюденията ми са, че те биват ползвани като посредници, макар и несъзнателни при изпиранията на по значимите суми.

От по различно естество са теоретичните трудности, свързани с конкуренцията между текстовете на чл. 215 от НК /вещно укривателство/ и на чл. 253 от НК /пране на пари/. Разбира се, чл. 215 говори за действия свързани с отчуждаване само и е с различен обект на посегателство, но все пак аз не бих пренебрегнал този въпрос, ако възникне при разследване на конкретен случай, което ми се струва е неминуемо. Най-сериозните, по скоро теоретични трудности, според мен, са свързани с пределите на доказване на т. нар. предикатно престъпление, какво е съотношението между него и самото «изпиране», докде подлежи на доказване връзката между субектите, трябва ли да има препокриване между предметите и т. н. Когато за първи път се сблъсках с материята, първоначално на чисто теоретична плоскост, а по-късно на няколко пъти и в практически план, се ръководех от разпоредбата на чл. 9 от НК — т.е., че онова, което е написано там, като определение трябва да намери своето покритие в особената част на кодекса, и да бъде доказано по реда на НПК, съгласно обичайните стандарти. Това ще рече, че предикатното престъпление представляваше най трудната част за доказване — там като че ли най вече отиваха процесуалните ми усилия, там срещях трудности, опитвайки се да достигна онези стандарти, които мислех, че са достатъчни за постигане на справедлива и законосъобразна присъда. Не бих могъл да се похваля с успех, тъй като «най доброто» ми дело е все още за пета година на първа инстанция в съда. Сега с пет години по зрял си мисля, че едва ли законодателят, създавайки отделен текст, е имал предвид невъзможни за изпълнение изисквания към разследващите, като пълно

припокриване на предмета на предикатното престъпление с онзи по изпирането. Предполагам, че ще дойде времето, когато ВС ще зададе стандартите, което по обективни причини сега не може да бъде сторено, защото обобщаване на практиката предполага наличието на такава. Струва ми се, че трябва да се наложи разбирането за предели на доказване, от страна на прокуратурата на законните доходи на субекта, а останалите да се презюмират като незаконни — дали това обръща бремето на доказване е доста противоречиво, поне за мен. Изучаването на практиката на чуждите юрисдикции с опит в материята, с традиции в пазарното стопанство и в данъчната политика е много важно. Любопитно е, че преди началото на процеса срещу Ал Капоне ВС на САЩ се е произнесъл, че като «укрити, недекларирани и подлежащи на облагане доходи» са и онези, придобити чрез незаконна дейност — включително сутеньорство, търговия с алкохол и др., което е дало възможност Капоне да бъде осъден в крайна сметка не за някое от стотиците приписвани му убийства или за търговия с алкохол по време на сухия режим, а за укрити подобни доходи.

Разследването, което по същество е процес на събиране и оценка на доказателства по процедура се сблъсква с трудности, както от процесуално естество, така и от, бих го нарекъл, техническо естество. Към последните отнасям най-вече обстоятелствата, свързани с дейността на законно регистрирани стопански субекти, ползвани като оръдия на изпирането. Тук се обособяват два отчетливо обособени типажа на стопански субекти — едните изцяло «кухи» икономически, ползвани само да улесняват и прикриват престъпната дейност по изпирането и другите, които съчетават незаконна със законна дейност. Разследването на дейността на последните е особено трудна и много по-деликатна, най-вече с оглед поговорката «Да не изгаряме юргана заради бълхата». Когато се разследва дейността на стопански субекти неминуемо трябва да бъде преодолявана банкова и данъчна тайна, което е сам по себе си трудоемък процес, свързан с движение на делото до прокуратурата и съда. Ще кажа, че процесуалната среда не благоприятства разследването въобще и конкретно на престъпления по изпирането на пари, особено когато към наказателна отговорност са привлечени няколко лица и са им наложени ограничения. Това е така, защото прокурорските постановления се атакуват неперкъснато, което предполага постоянно движение на делото между инстанции. Всеки, който е в «кухнята» на досъдебната фаза, се е сблъсквал с тези трудности, които неминуемо влияят много зле на качеството на разследване. Това движение превръща преимуществено тайната досъдебна фаза в

абсолютно явна за много широк кръг лица; превръща я в състезателна на един твърде ранен етап. Практиката ми сочи, че когато говорим за по-значими суми, в престъплението «изпиране на пари» обикновено участват «бели якички», консултирани от щабове, юристи и икономисти, ползващи всички процесуални врати, за да се компрометира разследването, превръщат го в своеобразен театър с фарсов край. Процесуалната среда е такава, каквато е, и разследващите органи са длъжни да «плуват» в нея, което предполага умения и трудолюбие. Задължителни са опит и добри познания — естествено, на първо място в криминалистиката и наказателното право, но в икономиката, финансите, банковото, данъчното и митническото дело също. Това е така, защото материята е разнородна и обемна. Доброто взаимодействие между службите на МВР, прокурора и разследващите е абсолютно задължително, макар и недостатъчно условие за успешното разследване на изпирането на пари — това е въобще изискване към разследването на всяко престъпление, но имайки предвид характера на изпирането ще добавя, че тук изискванията са още по-строги. Много често, когато разследваният период е продължителен, се налага да се приобщава документация, която понякога само с количествата си е препъни-камък. Много точна трябва да е преценката какво ще се изземва, чете и анализира. Подхода, при който се изземва всичко, е традиционен, но не рядко контрапродуктивен, защото е предпоставка за синдрома, който аз наричам «даване в документация». Тук имам предвид, че при едно ограничено времево разследване сте в състояние да прочетете и анализирате само определено съдържание материал. Съчетано с постоянното «пътуване» на делото между институциите и инстанциите това не е за пренебрегване. Много съществено е, че прането на пари често е с трансграничен характер, а наличието на такъв елемент винаги доусложнява процеса на разследване, защото ангажирането на чужда юрисдикция, макар и регламентирано, е винаги проблемно. С риск да бъда неточен ще кажа, че немскоговорящите юрисдикции, като че ли са най-добросъвестни и педантични. Обстоятелството, че страната ни вече е член на ЕС благоприятства международното сътрудничество в този географски регион, дава допълнителни възможности за плодотворно сътрудничество с колеги от други страни, но без съмнение наличието на чуждестранен елемент винаги усложнява разследването. Положението ще се влоши, ако на страната бъде наложена предпазна клауза в областта на правосъдието и вътрешния ред, каквито веяния като че ли съществуват. Ползването на Евроджъст, Европол и преките контакти благоприятстват разследването, възможността да се разпитва чрез видеоконференция трябва да навлезе в практиката, защото съм убеден, че

непосредственото разпитване на лице от водещия разследването, макар и опосредено чрез технологията на видеоконференцията, е много по-добро решение от разпита по делегация. Допълнителна трудност е и обстоятелството, че документацията на чужд език трябва да бъде преведена от добри преводачи, знанието на езици от разследващия е винаги от полза.

«Не ме е страх от лоши закони, ако ги прилагат добри съдии» - доколкото знам, тези думи са на Анатоли Франс, но дори да съм неточен в цитата, са от моя гледна точка абсолютно верни. Еманация на наказателната политика на държавата е осъждането на виновните чрез справедлив и честен процес. Този процес, минавайки през досъдебната фаза, приключва с влязла в сила присъда. Не може да има борба с престъпност, ако виновните не бъдат осъждани и наказвани в съответствие със закона, чрез присъда, без това цялото упражнение е безмислица. Поради това мисля, че съдът е инструмент на държавата в борбата ѝ с престъпността, осмислящ дейността на всички други ангажирани в процеса. И без да влизам в полемика с колеги за себе си, съм решил, че въпросът е реторичен, не мога да приема «съзерцателно» отношение и знам, че без наличие на воля да се реши даден наказателно-правен въпрос, да се прецени и отсъди от онези, на които държавата плаща точно за това, не може да приключи успешно и най-добросъвестно проведеното разследване. Говоря за воля, защото често пъти делата, свързани с изпирането на пари, а и не само те, са обемни, сложни, бих казал неприятни, и желанието да «разкараш делото» или да го протакаш е силно особено когато имаш такава възможност — в този смисъл добросъвестното отношение към работата е задължителната предпоставка, без която не може да приключи успешно разследването — под «успешно приключване» разбирам осъждането на виновните, когато компетентният орган отсъди.

Практиката ми от последните десет години показва, че по нито едно от повдигнатите от мен обвинения няма признан се за виновен, почти винаги не се дават обяснения, а в редките случаи на такива те са неверни или без значение. Често «интересните» свидетели се отказват да свидетелстват. Това е тяхно законово право, с което, поне аз мисля, се злоупотребява. Очевидно тук има върху какво да се помисли, но на някакво друго ниво — засега и при събрани доказателства по по-трудните дела няма стимул за сътрудничене на правосъдието от страна на закононарушителите или свързаните с тях.

Често пъти «перачите» разполагат със «свободни ресурси», чрез които могат да окажат влияние върху процеса на разследване, а защо не и на целия процес — при това със средства извън нивата на правото. Естествено е, че нечестен разследващ не може да проведе честно разследване — тук размерът на възнаграждението, плащано от държавата, отстъпва пред етиката, възпитанието и морала или както казват древните: «Нравите са по-важни от законите» - мисъл, с която съм солидарен.